

Nr 92.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avveckling av tekniska fackskolan för träindustri i Härnösand och upprättande i dess ställe av en förmansskola för träindustri; given Stockholms slott den 15 februari 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Cl. Lindskog.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDBLAD, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Lindskog anför härefter:

I skrivelse den 26 januari 1929 har skolöverstyrelsen gjort framställning angående avveckling av tekniska fackskolan för träindustri i Härnösand och upprättande i dess ställe av en träindustriens förmansskola. Då det synes mig önskvärt, att den sålunda väckta frågan förelägges 1929 års riksdag, anhåller jag att nu få anmäla detta ärende.

Skolöverstyrelsen har i sin berörda skrivelse till en början anfört:

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 1 saml. 75 häft. (Nr 92)

Avveckling
av tekniska
fackskolan
för träindu-
stri i Härnösand och upp-
rättande i
dess ställe
av en för-
mansskola
för träindu-
stri.

Tekniska fackskolan för träindustri i Härnösand, som enligt riksdagens år 1920 fattade beslut upprättats i samband med därvarande tekniska elementarskolas omorganisation till tekniskt gymnasium, har alltifrån början varit litet besökt. Sålunda utgjorde antalet nyintagna elever under åren 1920—1928 respektive 4, 3, 4, 1, 4, 3, 3, 1 och 4 eller i medeltal endast 3. Med anledning härav har skolöverstyrelsen upprepade gånger påkallat åtgärder från den lokala styrelsens sida i avsikt att åstadkomma en förbättring i förhållandet. Då sådan förbättring likväl icke syntes inträda, har skolöverstyrelsen slutligen genom skrivelse den 20 september 1928 anmodat skolans styrelse att bereda vederbörande ledamot av skolöverstyrelsen tillfälle att personligen samråda med styrelsen tillika med representanter för de industrier och organisationer, som tidigare ansett skolan behöflig, eller vilkas intressen den efter en eventuell omläggning skulle kunna tjäna.

Överstyrelsen redogör härefter för det sammanträde, som med anledning härav ägt rum den 31 oktober 1928, samt meddelar, att vid sammanträdet utsedda *kommitterade* sammanfattat sina synpunkter å frågan i skrivelse till styrelsen för tekniska läroverket i Härnösand den 8 december 1928. I denna skrivelse, som bifogats överstyrelsens framställning, åberopas till en början det nyss omnämnda sammanträdet och framhålles därefter följande:

Av överläggningen vid detta sammanträde framgick, att fullkomlig enhällighet rådde bland de närvarande industrimännen därom, att tekniska gymnasiet i Härnösand fyllde en betydelsefull uppgift för utbildning av unga män, som vilja ägna sig åt industrien, och att dess fortsatta bestånd är önskvärt och väl motiverat av den starka utveckling, i vilken den norrländska industrien är stadd.

Beträffande tekniska fackskolan för träindustri kom till uttryck en lika enhällig mening, att densamma i sin nuvarande gestaltning icke är av avsevärt gagn för träindustrien. Vad denna industri framför allt hade behov av i undervisningsväg, vore en skola för utbildning av förmän. För denna uppgift ägnade sig icke fackskolan. Dess utbildningsmål låge på ett för högt plan. Inträdesfordringarna vore till följd härav för stora och studietiden för lång.

I fortsättningen av skrivelsen anhålla de kommitterade, att styrelsen för tekniska läroverket i Härnösand ville lämna sin medverkan till att en *förmansskola för träindustri*, anordnad efter här nedan angivna riktlinjer, måtte komma till stånd.

Skolans ändamål skall, såsom den använda benämningen giver vid handen, vara att meddela den utbildning, som jämte industriell erfarenhet erfordras för förmän inom träindustriens olika grenar. I sådant syfte bör skolan lämna undervisning, förutom i vissa grundläggande ämnen såsom svenska och matematik m. fl., i sågverks-, cellulosa- och trämasseindustri, i arbetsledning samt i ämnen av ekonomisk och social innebörd, som kunna vara av betydelse för arbetsledare i arbetsförmäns ställning, såsom nationalekonomi, arbetarskydd och arbetarskyddslagstiftning, teknisk hygien m. m.

Studietiden bör omfatta ett läsår och uppdelas på en hösttermin och en vårtermin. Höstterminen bör upptagas av studier i de allmänna grundläggande ämnena, under det att vårterminen ägnas åt den egentliga förmansut-

bildningen. Härigenom kan vinnas den fördel, att en person, för vilken svårigheter möta att genomgå kursen i dess helhet i sträck, kan efter genomgången höstterminskurs avbryta sina studier för att fortsätta och genomgå vårterminskursen under nästpåföljande läsår, ävensom att den, som förut innehar sådana förberedande kunskaper, som svara mot genomgången höstterminskurs, kan inskränka studietiden vid skolan till en vårtermin.

Beträffande inträdesfordringarna hålla kommitterade före, att kraven på förberedande skolkunskaper böra sättas lika med det kunskapsmått, som svarar mot genomgången allmän fortsättningsskola. Däremot böra fordringarna på praktik sättas jämförelsevis högt, och äro kommitterade i sådant avseende ense om att för inträde bör fordras minst 3 års yrkesmässigt arbete av sådan art, att detsamma kan anses utgöra en god förberedelse för den verksamhet, för vilken skolan är avsedd att utbilda.

Vidare böra lärjungarna med hänsyn till den uppgift, för vilken de skola utbildas, hava uppnått en viss åldersmognad. Med hänsyn härtill torde minimiåldern för inträde lämpligen kunna fastställas till fyllda 20 år.

Beträffande målsmansskapet för skolan äro kommitterade av den uppfattningen, att skolan bör upprättas såsom en statens läroanstalt. Härigenom äro avgjorda fördelar att vinna. Skolans organisation och läroplan torde erhålla mera stadga och förtroendet för skolan bland dem, som skola använda sig av dess undervisning, torde bliva större än i fråga om en läroanstalt stående under privat ledning. Kommitterade föreslå i sådant syfte, att skolan upprättas i samband med tekniska läroverket i Härnösand och stülles under närmaste inseende av styrelsen för detta läroverk. Härigenom kommer skolans förläggningssort att befinna sig i centrum av det stora norrländska träindustriområdet. Samtidigt med inrättandet av förmansskolan bör fackskolan för träindustri i Härnösand avvecklas. Statens kostnader för undervisningen torde genom denna anordning komma att bliva lägre än de för närvarande äro.

Av synnerlig vikt i fråga om en skola av den art, som den här föreslagna, är, att densamma omfattas med intresse av och står i intim kontakt med målsmännen för den industri, som den är avsedd att tjäna. Dessa böra därför beredas tillfälle att direkt utöva inflytande på undervisningen vid skolan.

I samma skrivelse meddela kommitterade, att träindustriens målsmän för att visa sitt intresse för den föreslagna förmansskolan äro villiga att ekonomiskt bidraga till skolans upprätthållande och bifoga en i sådant avseende skriven utfästelse.

Till gengäld härför och till tryggande av nämnda inflytande anse de kommitterade, att träindustrien bör tillerkännas rätt att genom någon sin organisation eller sammanslutning tillsätta en nämnd med uppgift att i frågor, som röra undervisningens vid skolans planläggning, samarbeta med styrelsen.

Till sist framhålls i skrivelsen, att, när kommitterade uttalat som sin mening, att fackskolan för träindustri bör avvecklas i samband med upprättande av ovan skisserade förmansskola, de därmed icke velat göra gällande, att teknisk fackutbildning på mellanstadiet är obehövlig för träindustriens vidkommande. Tvärtom anse de av vikt, särskilt för sågverksindustrien, att möjlighet till erhållande av dylik utbildning vid tekniska läroverket i

Härnösand är till finnandes. Sådan möjlighet kunde beredas antingen genom differentiering av undervisningen i det tekniska gymnasiet eller genom påbyggnad av detsamma. Då gällande författningar medgiva viss differentiering av undervisningen för mindre grupper av lärjungar inom tekniskt gymnasium, hysa kommitterade den förhoppningen, att, i händelse fackskolan avvecklas, dylik differentiering skall komma till stånd i syfte att bereda tillfälle till lämplig utbildning för de lärjungar i gymnasiet, som vilja inrikta sina studier för framtida verksamhet inom träindustrin. Skulle sedermera erfarenheten visa, att behovet ger stöd för en påbyggnad, bör enligt kommitterades mening denna fråga då upptagas till närmare behandling.

Skolans styrelse har, i anslutning till kommitterades framställning, i skrivelse till skolöverstyrelsen den 22 december 1928 anhållit, att skolöverstyrelsen ville träffa sådana anstalter, att vid tekniska läroverket i Härnösand upprättas en statens förmansskola för träindustri, om möjligt från och med höstterminen 1929, och att i samband därmed fackskolan för träindustri avvecklas. Sedermera har *läroverkskollegiet* vid sammanträde den 15 januari 1929 förklarat sig kunna biträda, vad styrelsen sålunda anfört och föreslagit.

Beträffande de riktlinjer, efter vilka den föreslagna skolan bör organiseras, finner sig styrelsen till alla delar kunna instämma i vad kommitterade i sin skrivelse framhållit och föreslagit. Till komplettering härav anför styrelsen emellertid följande:

Kommitterade hava föreslagit, att studietiden vid förmansskolan fastställs till ett år och uppdelas på en hösttermin och en vårtermin. I detta avseende får styrelsen framhålla, att det synes lämpligt, att läsarets längd fastställs till densamma som vid fackskolan för träindustri, nämligen 280 dagar, däri inräknat den ledighet, som lämnas lärjungarna vid påsk och pingst och som läkaledes lämpligen kan sättas lika med den, som lämnas i fackskolan. Höstterminen, som föreslås skola omfatta 126 dagar, bör taga sin början under augusti månad och vårterminen, omfattande 154 dagar, vid sådan tidpunkt, att densamma kan avslutas under juni månad. Om så befinner lämpligt, bör arbetstiden i skolan under veckans olika dagar kunna göras i någon mån olika, men dock avpassas så, att sammanlagda antalet timmar per vecka blir konstant och lika med 40, däri inräknat övnings-timmarna i gymnastik.

Enär kurserna i de flesta ämnena inom förmansskolan komma att omfatta ett jämförelsevis litet antal timmar och det beträffande vissa ämnen torde bli lämpligt att koncentrera undervisningen till endast en del av en termin, håller styrelsen före, att man vid beräkningen av erforderliga lärarkrafter och kostnaderna för undervisningen bör utgå ifrån att denna, i den mån den icke skall övertagas av vid läroverket redan befintliga ordinarie eller vikarierande lärarkrafter, kommer att bestridas av extra lärare. Med denna utgångspunkt äro de förslag till stater för läroverket dels under övergångsåret på grund av omläggningen, dels ock efter fullbordad omläggning, vilka närslutas styrelsens framställning, av läroverkets rektor upprättade; och får styrelsen beträffande frågan om erforderliga lärarkrafter och kostnaderna för undervisningen hänvisa till dessa förslag och därvid framhålla följande.

I stället för i gällande stat för läroverket ingående beloppet 400 kronor till föredrag om arbetarskydd och hygien har i samtliga förslagen till stat upptagits 600 kronor till föredrag om arbetarskydd, hygien och arbetsledning. Ökningen betingas dels därav, att området för föredragen utvidgats, dels ock därav, att styrelsen, särskilt med tanke på elevernas vid förmanskolan behov, anser av vikt, att utom timplanen föredrag av kvalificerade krafter kunna komma till stånd inom denna ämnesgrupp.

För förmansskolan erforderliga och lämpliga lokaler finnas i den åt tekniska läroverket upplåtna byggnaden. Styrelsen har hos stadsfullmäktige i Ilärnösand gjort framställning, att stadsfullmäktige måtte medgiva, att dessa lokaler få användas för undervisningen i förmansskolan.

Likaledes har styrelsen gjort framställning, att stadsfullmäktige, i likhet med vad förut skett beträffande lektor, som förordnas att biträda rektor i ledningen och övervakandet av undervisningen i fackskolan, måtte besluta att åt lektor med enahanda uppgift beträffande förmansskolan lämna skuldig hyresersättning. Beträffande dessa framställningar hava emellertid beslut ännu icke kunnat komma till stånd.

I sin framställning till styrelsen giva kommitterade uttryck åt önskvärheten och angelägenheten av att industrien genom någon sin organisation eller sammanslutning tillerkännes rätt att utse en nämnd eller delegation att samarbeta med styrelsen i fråga om undervisningens i skolan planläggning.

Styrelsen finner en sådan anordning betydelsefull och även från skolans synpunkt önskvärd. Dock får styrelsen såsom sin åsikt uttala, att den befogenhet, som kan komma att tillerkännas denna nämnd, bör begränsas till att giva råd i nyss anförda avseende.

Vidkommande den av kommitterade uttalade förhoppningen att genom differentiering av undervisningen vid tekniska gymnasiet möjlighet skall beredas de lärjungar, som vilja utbilda sig för framtida verksamhet inom träindustrin, att erhålla en för sådan verksamhet lämplig teknisk fackutbildning, får styrelsen uttala sin beredvillighet att, för den händelse fackskolan kommer att nedläggas, vidtaga de åtgärder, som på styrelsen ankomma, för att gå detta önskemål till mötes. I sådan avsikt har därför i förslagen till stat för tekniska läroverket upptagits anslag till bestridande av kostnaderna för den ökade undervisning, som kan komma till stånd på grund av dylik differentiering.

Beträffande det av styrelsen förordade statförslaget alternativ A ävensom ett alternativ B och ett förslag till stat för övergångsåret hänvisar jag till handlingarna i ärendet och vill här endast nämna, att alternativ A innebär, att samtliga nuvarande lärarbefattningar vid läroverket skulle bibehållas, under det att alternativ B innefattar, att en lektorsbefattning i kemi och kemisk teknologi, som för närvarande uppehålles medelst vikarie, skulle indragas samt ersättas med extra lärare.

Med anledning av den av skolans styrelse sålunda gjorda framställningen har skolöverstyrelsen i sin förut omförmälda skrivelse den 26 januari 1929 erinrat om de utredningar, som föregått upprättandet av den ifrågakvarande

tekniska fackskolan, och de åtgärder, som därefter företagits i avseende å densamma. Vad överstyrelsen härom anfört synes mig icke äga sådan betydelse för bedömande av det föreliggande spörsmålet, att jag nu behöver uppehålla mig härvid i annan mån, än att jag återgiver det sammanfattande omdöme, varmed överstyrelsen avslutat denna del av sitt yttrande, nämligen att vederbörande myndigheter allt ifrån början sökt utfinna och beakta industriens och övriga intresserades önskemål i avseende å genomförandet av den från alla håll varmt förordade omorganisationen av den förutvarande tekniska elementarskolan i Härnösand till ett tekniskt gymnasium och en teknisk fackskola för träindustri. Trots vad sålunda åtgjorts har, såsom förut blivit framhållet, särskilt fackskolan varit allt för litet besökt. Angående orsakerna härtill yttrar skolöverstyrelsen:

Enligt en av fackskolans styrelse på anmodan av skolöverstyrelsen i slutet av år 1927 företagen undersökning synes bristen i elevtillgången härröra från flera samverkande orsaker.

Skolan kom att börja sin verksamhet under en särskilt besvärlig ekonomisk lägkonjunktur. Den därunder rådande arbetslösheten gjorde det svårt för de unga industriarbetare, som kunde önska besöka skolan, att åstadkomma de härför erforderliga penningmedlen och försvårade även uppfyllandet av skolans inträdesfordringar såväl i avseende å teoretiska kunskaper som beträffande föreskriften om minst två års lämplig praktik. Därtill kom, att stor arbetslöshet syntes råda även bland tidigare från andra läroanstalter utgångna tekniker, varför utsikterna att efter genomgången skolkurs erhålla sådan anställning, som studierna skulle åsyfta, syntes ganska små. Även inom den hithörande industrien förtog lågkonjunktoren intresset för ifrågasvarande utbildning och den därför avsedda anstalten, eftersom behovet av tekniker var mer än tillräckligt fyllt och undervisningsfrågan alltså ej längre aktuell. Dessa ogynnsamma förhållanden hava visserligen under tiden väsentligt förbättrats, men den ringa tillslutning, fackskolan hittills rönt, har gjort, att skolan icke blivit så väl känd som under gynnsammare förhållanden kunde blivit fallet. Snarare har bristen på elever bidragit till att göra skolan misskänd, så att mången kommit att tro, att skolan i sin hittillsvarande beskaffenhet icke vore något att reflektera på. Denna uppfattning motsäges visserligen av det faktum, att de personer, som genomgått skolan, vunnit sådan framgång, att de numera nästan utan undantag innehava ganska goda befattningar inom industrien, men ännu så länge äro ju dessa personer relativt få. Dessutom måste nog ändå medgivnas, att fackskolans läggning icke är den lämpligaste med hänsyn till den ifrågasvarande industriens verkliga behov.

Såsom framgår av diskussionen vid det här förut omnämnda sammanträdet med representanter för träindustrien och vilket även vid åtskilliga andra tillfällen framkommit, har industrien väsentligt större behov av tekniker med mera allmänt teknisk utbildning än speciellt fackbildade. Även ur ungdomens synpunkt är den allmänt tekniska utbildningen ofta att föredraga framför den speciella, enär den unge ej alltid kan på förhand bestämma, vilket fack han kommer att ägna sig åt, utan i många fall måste låta detta bero på förekommande anställningsmöjligheter. Det har också visat sig, att den, som fått en god allmänt teknisk underbyggnad, har rela-

tivt lätt att vid behov tillägna sig den specialkunskap, som kommer i fråga i särskilda fall. Men för vinnande av sådan underbyggnad synes fackskolans tvååriga lärotid i allmänhet vara för kort, och utvägen att förbättra studieresultatet genom ökning av inträdesfordringarna har tyvärr visat sig föga tillfredsställande, enär det i en stor mängd fall torde vara allt för svårt för den arbetande unge att skaffa sig de erforderliga inträdeskunskaperna utan anlitande av någon förberedande kurs, som ändå kräver ett avbrott i förvärvsarbetet och vistelse utom hemorten. Allt detta har gjort, att det tekniska gymnasiet med treårig lärotid och inträdesfordringar, som i huvudsak icke överstiga vad som fordras för godkända betyg i realskolexamen, samt med en tämligen allmänt lagd teknisk undervisning, eventuellt med någon inriktning åt visst tekniskt fack, alltså tämligen lika tekniska elementarskolan, trots tidigare motsatta uppfattningar, kommit att framstå såsom den i de flesta fall mest lämpliga typen av tekniska läroanstalter på mellanstadiet.

För dem åter, vilka endast åstunda sådan mera begränsad utbildning, som jämte praktisk erfarenhet fordras av arbetsförmän och liknande befattningshavare inom industrien, synes den tekniska fackskolan onödigt krävande såväl beträffande de teoretiska inträdesfordringarna som vad angår studietidens längd. Ifrågakvarande befattningshavare rekryteras vanligen direkt ur arbetarnas led. Den tekniska utbildning de behöva kan i många fall mer eller mindre fullständigt inhämtas i förekommande lärlings- och yrkesskolor eller dithörande anstalter. Sålunda hava ett flertal kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning upprättat särskilda kurser för arbetsförmän och vid Hantverksinstitutet anordnas årligen ett flertal speciella och allmänna mästarcurser, allt med bidrag av statsmedel. Men dylika kurser synas icke tillfyllest för sådana industrier som exempelvis träindustrien, vilkens företag i allmänhet äro så belägna, att därvarande arbetare icke hava tillgång till varken lärlings- och yrkesskolor eller annan läroanstalt, i vilken den avsedda utbildningen skulle kunna erhållas utan avbrott i förvärvsarbetet. Att här föreligger ett avsevärt behov av särskilda utbildningsmöjligheter framgår även därav, att åtskilliga privata så kallade verkmästarskolor uppstätt och trots höga avgifter samla stora skaror av elever utan att genomgången av en dylik skola kan sägas vara särskilt meriterande.

Skolöverstyrelsen framhåller, att dess sålunda gjorda uttalande angående den tekniska fackskolans olägenheter i främsta rummet gäller den tekniska fackskolan för träindustri i Härnösand och ej utan vidare äger tillämpning i andra fall, där fackskolan arbetar under gynnsammare förhållanden och bättre motsvaras av förefintliga behov.

Vad nu fackskolan i Härnösand beträffar, anser överstyrelsen emellertid övertvägande skäl tala för att denna skola snarast möjligt avvecklas, och att i dess ställe upprättas en förmansskola för träindustrien huvudsakligen enligt industrirepresentanternas och skolstyrelsens förut angivna förslag.

Det kunde sättas i fråga, yttrar överstyrelsen, om icke förmansskolan borde betraktas som anstalt för yrkesundervisning och såsom sådan jämlikt yrkesskolstadgan upprättas av kommun eller enskilda. I ett par andra fall har förmansutbildningen omhändertagits på sådant sätt. I detta fall synes

emellertid icke möjligt att samla det enskilda intresset till målsmanskap för skolan, så att dennas tillkomst och framtida verksamhet därigenom bleve tryggad, och det torde icke heller kunna förväntas, att någon kommun skulle vilja ikläda sig de för skolans upprättande och underhåll nödvändiga kostnaderna, då såsom här det är fråga om en skola icke blott för ortens utan för hela landets ifrågavarande industri. Uppenbart är även, att den laboratorieutrustning och annan undervisningsmaterieell, som anskaffats för den trätekniska fackskolan och bekostats av statsmedel, lämpligen bör komma till användning just i den förmansskola, som skulle avlösa fackskolan, liksom ock att åtskilliga andra fördelar kunna vinnas i fråga om lokaler och vissa lärarkrafter, ifall förmansskolan organiseras som statsanstalt och liksom fackskolan i nära kombination med tekniska gymnasiet i Härnösand. Exempel på en liknande kombination finnes för övrigt redan förut, i det att vävskolan i Borås, ehuru en lägre anstalt för yrkesundervisning, är statlig och ställd under samma styrelse som därvarande tekniska elementarskola. I detta sammanhang må även erinras om att Ebersteinska skolan i Norrköping, likaledes huvudsakligen en lägre anstalt för yrkesundervisning men byggd på enskild donation, jämlikt av Kungl. Maj:t fastställda stadgar har samma styrelse och samma föreståndare som tekniska elementarskolan därstädes.

Med hänsyn till den omständigheten, att industrien tidigare varmt förordat den tekniska fackskolan och allt ifrån början haft goda tillfällen att medverka vid undervisningens anordnande men likväl föga intresserat sig för densammas utveckling och nu anser skolan olämplig, har inom skolöverstyrelsen ansetts nödigt att kräva någon garanti för att industriens nuvarande intresse för förmansskolan blir mera bestående och kommer skolan till verkligt gagn. Överstyrelsen anför härom:

Då från den närmast berörda industriens sida avgivits en utfästelse om bidrag till kostnaderna för skolan med ett belopp av 5,000 kronor årligen under minst 5 år och samtidigt såsom gengäld för denna utfästelse föreslagits, att träindustrien skulle genom någon sin representation få samverka med skolans styrelse i frågor rörande undervisningen, så synes man kunna förvänta, att förmansskolan skall från industriens sida bliva mera beaktad än fackskolan varit och därigenom även bliva i stånd att fylla sin uppgift på ett mera tillfredsställande sätt. Det torde böra förutsättas, att nämnda bidrag från industriens sida skall komma att beredas även efter de angivna fem årens utgång, och att i annat fall skolan eventuellt skall kunna nedläggas eller ombildas på annan grund.

Vad sedan beträffar önskemålet att inom tekniska gymnasiet i Härnösand vissa elever eller grupper av elever, som kunde önska undervisning i trätekniska ämnen, skulle beredas möjlighet att erhålla sådan, yttrar skolöverstyrelsen:

Överstyrelsen anser, att sådan möjlighet i viss begränsad utsträckning lätt kan åstadkommas med hjälp av förmansskolans lärare och förhandenvarande utrustning. För detta ändamål skulle endast en mindre utökning av antalet extra lärtimmar vara behöfelig. Sedan genom Kungl. Maj:ts kungörelse den 18 maj 1928 (nr 137) generellt medgivits sådan differentiering av un-

dervisningen vid tekniskt gymnasium som den här avsedda, synes något särskilt beslut härom i nu förevarande fall icke erfordras utom i avseende å det i staten beräknade beloppet till arvode åt extra lärare.

Återkommande till förmansskolan har skolöverstyrelsen även i fråga om de närmare bestämmelserna angående dennas organisation och undervisning i huvudsak anslutit sig till skolstyrelsens på industrirepresentanternas kommitterade grundade förslag.

Sälunda skulle *förmansskolans ändamål* vara att meddela den utbildning, som jämte industriell erfarenhet fordras för förmän inom träindustriens olika grenar.

För detta ändamål skulle *undervisningen* omfatta, förutom vissa grundläggande ämnen såsom svenska språket och matematik, speciellt sågverks-, cellulosa- och trämasseteknik, ävensom arbetsledning och andra ämnen, som kunna vara av betydelse för en arbetsledare i arbetsförmans ställning såsom ekonomilära, yrkes- och arbetarlagstiftning samt teknisk hygien. Närmare bestämmelser angående undervisningen torde bära meddelas av skolöverstyrelsen efter samråd med skolans styrelse.

Lärotiden skulle omfatta ett läsår om 280 dagar inberäknat för teknisk fackskola medgivna lovdagar. Angående antalet undervisningstimmar i veckan m. m. skulle likaledes gälla detsamma, som föreskrives beträffande teknisk fackskola. För övrigt skulle lärotiden uppdelas på två terminer, av vilka den första skulle användas företrädesvis till undervisning i de grundläggande ämnena, medan undervisningen i övriga ämnen skulle huvudsakligen koncentreras till den andra terminen.

Det torde vara lämpligt, att vardera terminens lärokurs betraktas såsom en klass och att för uppflyttning i andra klassen fordras att hava nöjaktigt genomgått den första.

För *inträde i förmansskolans första klass* skulle fordras

- 1) en ålder av minst 20 år,
- 2) kunskaper och färdigheter motsvarande dem, som vitsordas genom godkänt avgångsbetyg från allmän fortsättningsskola,
- 3) att under minst tre år hava deltagit i yrkesmässigt arbete av sådan art, att det kan anses utgöra en god förberedelse för den verksamhet, för vilken skolan avser att utbilda.

För *inträde i andra klassen* skulle fordras att dels uppfylla fordringarna för inträde i första klassen, dels därutöver äga de kunskaper och färdigheter denna klass avser att meddela.

Undervisningen skulle bestridas av dels *tekniska gymnasiets lärare*, så långt detta är lämpligt, dels och huvudsakligen av ytterligare *extra lärare och föreläsare*, i den mån undervisningens ändamålsenliga upprätthållande påkallar.

Tekniska gymnasiets rektor bör tillika vara *rektor för förmansskolan*, men någon av skolans lärare bör på förslag av styrelsen kunna av skolöverstyrelsen förordnas att såsom *föreståndare för förmansskolan* biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen i denna.

Styrelsen för tekniska gymnasiet i Härnösand skulle tillika vara *styrelse för förmansskolan*. Vid sidan av styrelsen skulle finnas en *teknisk nämnd*, med vilken styrelsen skulle hava att samråda i frågor rörande undervisningens planläggning. Denna nämnd, som likväl icke skulle äga att deltaga

i styrelsens beslut, synes lämpligen böra bestå av minst tre, högst fem personer, utsedda av de organisationer eller personer, som enligt vad här förut meddelats utfästa sig lämna ekonomiskt bidrag till skolans upprätthållande.

För övrigt torde de bestämmelser, som gälla beträffande tekniska fackskolor, böra i tillämpliga delar göras gällande även i fråga om den här avsedda förmansskolan.

Enär det är av synnerlig vikt, att skolan kan erhålla dugliga och för den ifrågavarande undervisningen lämpliga lärare, synas kraven på *lärarnas kompetens och undervisningsskicklighet* icke böra ställas lägre, än då det gäller undervisning i teknisk fackskola. På grund härav anser skolöverstyrelsen, att *arvodet för undervisningen* ej heller bör vara lägre utan bestämmas till samma belopp, som gäller för teknisk fackskola. Således bör arvodet till extra lärare beräknas med i medeltal 175 kronor för veckotimme och läsår. Inom industrikretsar har anmärkts, att denna avlöning skulle vara för låg för att locka verkligt dugande lärarkrafter, vilka i detta fall åtminstone delvis måste hämtas från industrien. Ehuru skolöverstyrelsen väl inser det berättigade i denna anmärkning, anser sig överstyrelsen icke nu kunna föreslå högre arvode än det eljest vid tekniska läroverk vanliga, men uttalar den förhoppningen, att, om så skulle erfordras, industrien själv bereder det extra tillägg, som möjligen i visst fall kan bli behöfligt.

Då sålunda anspråken på lärarnas duglighet och även deras avlöning skulle bli minst lika höga i förmansskolan som i den tekniska fackskolan, synes det icke böra möta något hinder, att, såsom hittills varit fallet i Härnösand och är vanligt även å andra orter, där teknisk fackskola finnes i kombination med tekniskt gymnasium, såväl de ordinarie som extra *lärarnas tjänstgöring* må kunna delvis förläggas till vilken som helst av läroverkets avdelningar, alltså tekniska gymnasiet eller förmansskolan, beroende på hur det kan befinnas lämpligt med hänsyn till undervisningens ändamålsenliga bedrivande.

Till utredning av kostnadsfrågan har skolöverstyrelsen anfört följande:

Under förutsättning att ovan anförda synpunkter bli godkända, skulle kostnaden för förmansskolan lämpligen kunna upptagas i en för hela läroverket gemensam stat. Härvid är då att märka, att antalet undervisningstimmar i tekniska gymnasiet skulle bli som hittills motsvarande 40 veckotimmar i vardera klassen, inbegripet 3 timmar gymnastik, alltså, då gymnastiken är gemensam för alla 3 klasserna, $3 \times 37 + 3 = 114$ veckotimmar förutom de extra timmar, som erfordras för klassernas uppdelning i grupper vid vissa laborationer samt för undervisningens avsedda differentiering i förekommande fall. För dessa ändamål torde böra anslås i medeltal 15 veckotimmar. Härtill kommer så förmansskolan med ytterligare 40 veckotimmar, inbegripet 3 timmar gymnastik, eller, om gymnastiken kan vara gemensam med gymnasiet, 37 veckotimmar, varförutom även här bör beräknas några extra veckotimmar, exempelvis 6, för uppdelning i laborationsgrupper och eventuell differentiering. Summan av antalet veckotimmar för hela läroverket skulle sålunda bli $114 + 15 + 37 + 6 = 172$.

Vid bibehållande av läroverkets nu i stat uppförda rektor och fem lektorer, enligt styrelsens beräkning alternativ A, och under antagande, att rektor bestrider 18 samt lektorerna i medeltal 24 veckotimmar vardera, skulle alltså $18 + 5 \times 24 = 138$ veckotimmar kunna beräknas för ordinarie lärare och $172 - 138 = 34$ veckotimmar komma att bestridas av extra lärare.

Nu äro emellertid två av de fem lektorstjänsterna vakanta och upprätthållas enligt Kungl. Maj:ts beslut tills vidare genom vikarier. Skolöverstyrelsen håller före, att vid den tekniska fackskolans avveckling en av de nämnda lektorstjänsterna bör kunna indragas, vilket även styrelsen förutsatt i beräkningen enligt dess alternativ B. Om så sker, skulle antalet undervisningstimmar, som bestridas av ordinarie lärare, kunna beräknas till $18 + 4 \times 24 = 114$ och alltså $172 - 114 = 58$ veckotimmar återstå för extra lärare.

I övrigt skulle enligt styrelsens beräkning icke fordras annan förändring i läroverkets stat, än att det belopp av 400 kronor, som beräknats till föredrag om arbetarskydd och hygien, skulle höjas till 600, vilken höjning skolöverstyrelsen finner väl motiverad, eftersom föredragen med hänsyn till förmansskolan skulle utökas att omfatta även arbetsledning.

I anslutning till dessa utredningar beräknar skolöverstyrelsen följande

Stat för tekniska gymnasiet och träindustriens förmansskola i Hürnösand.

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Summa	Anmärkingar
1 rektor (förutom av kommunen bekostad bostad eller ersättning därför)	5,000	2,500	7,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 lektor	3,900	1,900	5,800	
3 lektorer	11,700	5,700	17,400	
1 vaktmästare	900	550	1,450	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 laboratorievaktmästare	1,100	650	1,750	
1 maskinist och eldare	1,100	650	1,750	
Extra lärare (58 veckotimmar à 175 kronor)			10,150	
Övningar i lantmäteri			300	
Föredrag om arbetarskydd, hygien och arbetsledning			600	
Bokförings- och skrivbiträde åt rektor			600	
Skolläkare			400	
Bibliotekarie			300	
Böcker, samlingar och undervisningsmaterieil			2,000	
Materialier m. m. till laborationer			2,000	
Trycksaker, annonser, skrivmaterieil m. m.			1,800	
Uppvärmning, belysning m. m.			6,000	
Summa kronor			59,800	

Ann. 1. Därest bostad med bränsle, eventuellt med bränsle och elektriskt ljus, där sådant anordnats, anvisas åt vaktmästare eller maskinist och eldare, skall av lönen avstås för bostad och bränsle 150 kronor samt för lyse 25 kronor för år. Därest ifrågavarande

befattningshavare åtnjuter enbart bostad eller bostad med värme men icke i övrigt erforderligt bränsle, ävensom då bostadsförmån är av sådan beskaffenhet, att den icke kan anses hava ovan sagda värde, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter omständigheterna bestämma det lägre löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Förmånen av lyse innebär allenast rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kw. timmar; åtnjutes lyse, skall befattningshavaren själv bekosta armatur och lampor. I övrigt skall i fråga om förmån av bostad m. m. i tillämpliga delar lända till efter rättelse bestämmelsen i § 3 av kungörelsen den 1 november 1918 angående avlösningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare (Svensk författningssamling 1918 nr 836), sådant nämnda författningsrum lyder enligt kungörelsen den 9 juli 1920 (nr 584).

Anm. 2 Läroverkets styrelse äger att beträffande de utgiftstitlar, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast statens slutsumma icke överskrides.

Därjämte skulle, yttrar överstyrelsen, med avseende å ifrågavarande stat i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i kungl. brev den 21 maj 1920 angående stat för tekniska gymnasiet och tekniska fackskolan i Härnösand m. m.

Denna stat understiger den nuvarande staten med $(62,950 - 59,800 =) 3,150$ kronor, vilket belopp alltså skulle bli den direkta besparingen genom den föreslagna omläggningen. Då därtill lägges det från industrirepresentanterna utlovade bidraget 5,000 kronor för år, skulle sålunda den på detta sätt beräknade besparingen ökas till 8,150 kronor för år och den i staten beräknade utgiften för tekniska läroverket i Härnösand minskas till 54,800 kronor för år.

Då enligt det nu framlagda förslaget fackskolans avveckling skulle börja med höstterminen 1929 och alltså denna skolas första klass då icke skulle komma att finnas men i stället förmansskolan samtidigt begynna och således antalet lärjungeavdelningar och undervisningstimmar bli detsamma som nu, synes lämpligt, att för *övergångsåret 1929/1930* den nuvarande staten bibehålles oförändrad. Det meromnämnda bidrag, som från industriens sida skulle lämnas till förmansskolans upprätthållande, 5,000 kronor, skulle dock kunna frånräknas och sålunda det i reservationsanslaget till tekniska läroverk ingående beloppet minskas till $(62,950 - 5,000 =) 57,950$ kronor. Med hänsyn till att nämnda reservationsanslag även för budgetåret 1929/1930 föreslagits tillfälligt nedsatt till 450,000 kronor, synes den nu anförda omständigheten dock icke böra föranleda någon ytterligare nedsättning i detsamma.

Något särskilt anslag för *nyanskaffning av undervisningsmaterieell* till förmansskolan synes icke behöfligt.

Vad slutligen angår möjligheten att, såsom i det föregående berörts, förmansskolan åter skulle kunna nedläggas, i händelse den framdeles skulle komma att sakna industriens nu utlovade stöd eller eljest visa sig olämplig, har skolöverstyrelsen framhållit, att, då förmansskolans lärokurs omfattar endast *ett* år och inga ordinarie lärare skulle anställas för densamma, ett sådant nedläggande icke erbjuder någon svårighet utan skulle kunna ske med utgången av vilket budgetår som helst.

Departementschefen.

Tekniska fackskolan för träindustri i Härnösand har alltifrån sin tillkomst varit besökt av ett påfallande ringa antal elever. Frågan om skolans nedläggande har därför länge varit på tal, men man har hittills ansett sig böra

avvakta ytterligare erfarenhet beträffande elevrekryteringen under år med mera normala ekonomiska konjunkturer än dem, som varit rådande under skolans första tillvaro. Jag hänvisar i detta sammanhang till den utredning av hithörande förhållanden vid de tekniska läroverken i allmänhet, som förebragts i Kungl. Maj:ts proposition nr 146 till 1926 års riksdag.

Det har nu visat sig, att undervisningen vid den ifrågavarande trätekniska fackskolan alltjämt förblivit föga eftersökt, och från industriellt håll har uttalats den meningen, att skolan i sin nuvarande gestaltning icke är av nämnvärt gagn för träindustrien. Vid sådant förhållande vore det uppenbarligen dålig hushållning med statens medel att i fortsättningen upprätthålla denna läroanstalt, och jag biträder därför det föreliggande förslaget angående skolans successiva avveckling på det sätt, att första klassen indragas redan från och med läsåret 1929/1930.

Likaledes ansluter jag mig till det framförda förslaget om upprättande i fackskolans ställe av en förmansskola med uppgift att meddela den utbildning, som jämte industriell erfarenhet fordras för förmän inom träindustriens olika grenar. Behovet av en dylik skola är från sakkunnigt håll vitsordat, och ehuru här är fråga om en skoltyp, närmast jämförlig med kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, synes det mig på de skäl, skolöverstyrelsen anfört, vara önskvärdt att skolan upprättas av staten och anknytes till tekniska gymnasiet i Härnösand. Från den närmast berörda industriens sida har utfästs ett bidrag till kostnaderna för skolans upprätthållande med 5,000 kronor årligen under fem år från tidpunkten för skolans trädande i verksamhet, och det torde vara att förvänta, att dylikt bidrag även i fortsättningen kommer att lämnas. Det villkor, som uppställts för det nu utfästa bidraget, nämligen att träindustrien tillerkännes rätt att genom någon sin organisation eller sammanslutning tillsätta en nämnd att samarbeta med skolans styrelse i frågor, som röra skolans organisation och planläggningen av undervisningen, torde kunna uppfyllas i den form, skolöverstyrelsen föreslagit. Såsom överstyrelsen framhållit, torde det icke komma att erbjuda någon svårighet att, därest ifrågavarande bidrag skulle utebliva eller omständigheterna eljest skulle anses därtill föranleda, åter nedlägga skolan, vid vilken inga ordinarie lärare skulle anställas.

I avseende å skolans styrelse och organisation, lärotidens omfattning, inträdesfordringar, lärarkrafter m. m. har jag icke funnit något att erinra mot vad skolöverstyrelsen därutinnan föreslagit. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att, därest riksdagen beslutar förmansskolans upprättande, meddela de bestämmelser, som i nyss angivna hänseenden eller eljest må finnas erforderliga. I avseende å disponerandet för den föreslagna förmansskolan av fackskolans nuvarande lokaler kan jag meddela, att stadsfullmäktige i Härnösand den 8 januari 1929 beslutat medgiva, att för den händelse en statens förmansskola för träindustri knötes till tekniska läroverket därstädes i stället för den hittills verksamma fackskolan för samma

industri, lokaler i läroverkshuset finge tagas i anspråk för denna förmansskolas behov.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag, att kostnaderna för förmansskolan lämpligen kunna upptagas i en för denna skola och det tekniska gymnasiet gemensam stat. Undervisningen vid läroverket i dess helhet har beräknats omfatta 172 veckotimmar, varav, under förutsättning att en av de båda nu med vikarier uppehållna lektorstjänsterna vid läroverket indrages, 114 veckotimmar skulle bestridas av ordinarie lärarkrafter och återstående 58 veckotimmar skulle uppehållas av extra lärare med arvode av i medeltal 175 kronor för veckotimme. I övrigt har icke ifrågasatts annan förändring i nu gällande stat för tekniska läroverket i Härnösand, än att anslagsposten å 400 kronor till föredrag om arbetarskydd och hygien skulle utbytas mot en post å 600 kronor till föredrag om arbetarskydd, hygien och arbetsledning. Mot det av skolöverstyrelsen i enlighet med dessa beräkningar framlagda statförslaget, vilket slutar å ett belopp, som med 3,150 kronor understiger den nuvarande statens slutsumma, har jag icke något att invända. Den nya staten torde emellertid böra träda i tillämpning först från och med budgetåret 1930/1931. Lika med skolöverstyrelsen anser jag nämligen, att under övergångsåret 1929/1930 den nuvarande staten bör bibehållas oförändrad. Härvid bör dock liksom vid den blivande förändrade staten fogas det villkoret, att anslagsposten till extra lärare må tagas i anspråk för avlönande av dylika lärare vid förmansskolan endast under förutsättning att såsom bidrag till täckande av statens slutsumma av kommuner eller enskilda tillskjutes ett belopp av sammanlagt minst 5,000 kronor.

Vid bifall till vad jag nu föreslagit torde statsverkets kostnader för tekniska läroverket i Härnösand under budgetåret 1929/1930 komma att minskas med 5,000 kronor. Det låge då närmast till hands att föreslå en motsvarande nedsättning av det i 1929 års statsverksproposition beräknade ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk. På sätt framgår av den vid statsverkspropositionen fogade bilagan: åttonde huvudtiteln, punkten 231, har, med utgångspunkt från de för de olika tekniska läroverken gällande eller av mig föreslagna staterna samt behovet av medel till arvoden åt extra lärare och vikarier m. m., beräknats, att sagda reservationsanslag för budgetåret 1929/1930 rätteligen bort upptagas till 489,500 kronor, men att å anslaget tillgängliga besparingar ansetts möjliggöra en tillfällig nedsättning av detsamma. Med hänsyn härtill har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att i riksstaten för sagda budgetår uppföra ifrågavarande anslag med oförändrat belopp av 450,000 kronor, att jämte erforderligt belopp av å samma anslag uppkomna besparingar fördelas mellan de olika tekniska läroverken på av mig angivet sätt. Då det emellertid är önskvärt, att besparingarna icke alltför hårt anlitas, anser jag mig icke nu böra förorda någon minskning av nyssnämnda anslagssumma

av 450,000 kronor. Den föreslagna omorganisationen vid tekniska läroverket i Härnösand skulle följaktligen icke påkalla annan ändring av ifrågavarande i statsverkspropositionen gjorda anslagsäskande, än att i avseende å fördelningen av anslaget skulle iakttagas, att berörda tekniska läroverk komme i åtnjutande av allenast 57,950 kronor i stället för 62,950 kronor.

Under återopande av vad jag sålunda anført, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att tekniska fackskolan för träindustri i Härnösand må, på sätt av mig i det föregående angivits, successivt avvecklas;

dels besluta, att i stället för nämnda fackskola skall från och med läsåret 1929/1930 i samband med tekniska gymnasiet i Härnösand upprättas en förmansskola för träindustri med de uppgifter och den organisation samt under de villkor, som i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående tillstyrkt av Kungl. Maj:t bestämmas;

dels ock — med ändring därutinnan av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen till 1929 års riksdag framlagda förslag — i riksstaten för budgetåret 1929/1930 uppföra det *ordinarie* reservationsanslaget till tekniska läroverk med oförändrat belopp av 450,000 kronor, att jämte erforderligt belopp av å samma anslag uppkomna besparingar fördelas mellan de olika läroverken på i statsverkspropositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden angivet sätt, dock med den ändring att för tekniska läroverket i Härnösand beräknas 57,950 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. B. Hammar.